

Chronologie přechodu MBA - LBA: PALESTINA

- ☑ jedním z velkých otazníků „biblické archologie“ je přechod střední a pozdní doby bronzové - rozptyl mezi 1550 a 1450 př.n.l.
- ☑ na základě archeologického materiálu prokázáno: nástup „pozdní doby bronzové“ v Sýrii dříve než na jihu
  - v severní oblasti: přibližně polovina 17. století př. n. l.
- ☑ v jižní oblasti: tradičně - od W. F. Albrighta (Albright 1960):
  - přibližně do poloviny 16. století př. n. l.

tradiční datační kritérium - **vývoj keramiky** - nemá pro počátek LBA zásadní výpovědní hodnotu = keramická tradice MBA pozvolna pokračuje i nadále a plynule přechází do tradice LBA

Dever (1992)	Izraelský konsensus	Bietak (1991, Dabca)
MB II (1750–1650)	MB IIB (1750–1550)	MB IIB (1700–1600)
MB III (1650–1500)		MB IIC (1600–1530)
MB III/LB IA (1500–1450)	LB I (1550–1400)	MB IIC/LB IA (1600–1450)

✓ **Střední doba bronzová II** (asi 1800/1750–1650 př. n. l.) - (Hyks. MB IIB) podle **Albrighta** MB IIB - původní datace: asi 1750–1650 př.n.l., kterou někteří odlišují od závěrečné MB III/MB IIC - proti „izraelské škole“: **Kempinski (1983)**, proti **Bienkowski (1989)**

- **opětovná urbanizace území**

(1) rozmach a opevnění lokalit, které již byly osídleny v MB I

(2) rozvoj jasně lokální „kanaánské“ kultury (zejména v Palestině)

s menším množstvím cizích kontaktů

(3) standardizace takového průmyslu jako výroba keramiky a bronzu

✓ **Střední doba bronzová III (asi 1650-1500 př.n.l.)**

- finální fáze MB = podle **Albrighta** MB IIC - datace: asi 1650-1550 př.n.l.
- podle většiny badatelů: fáze odlišná od té předchozí - výjimkou například **K. Kenyonová** nebo většina izraelských badatelů (např. **Kempinski**). Proti němu však stojí např. **Mazar** (1968: 97) nebo **Bienkowski** (1989)

MB III jako samostatná fáze:

- „americká periodizace“ - založeno na výzkumu Tell Bét Mirsím D a E
- následně potvrzeno na dalších lokalitách - zejména Šekem a Gezer
- podle Devera (HML III: 47) nejen důsledek jemnější stratigrafie, ale spíše odraz skutečnosti, že hlavní městské lokality v Palestině prošly dalším „propracováním“ - zejména v prudkém nárůstu obranných prací - až do té míry, že toto období může být charakterizováno jako odlišná a samostatná fáze

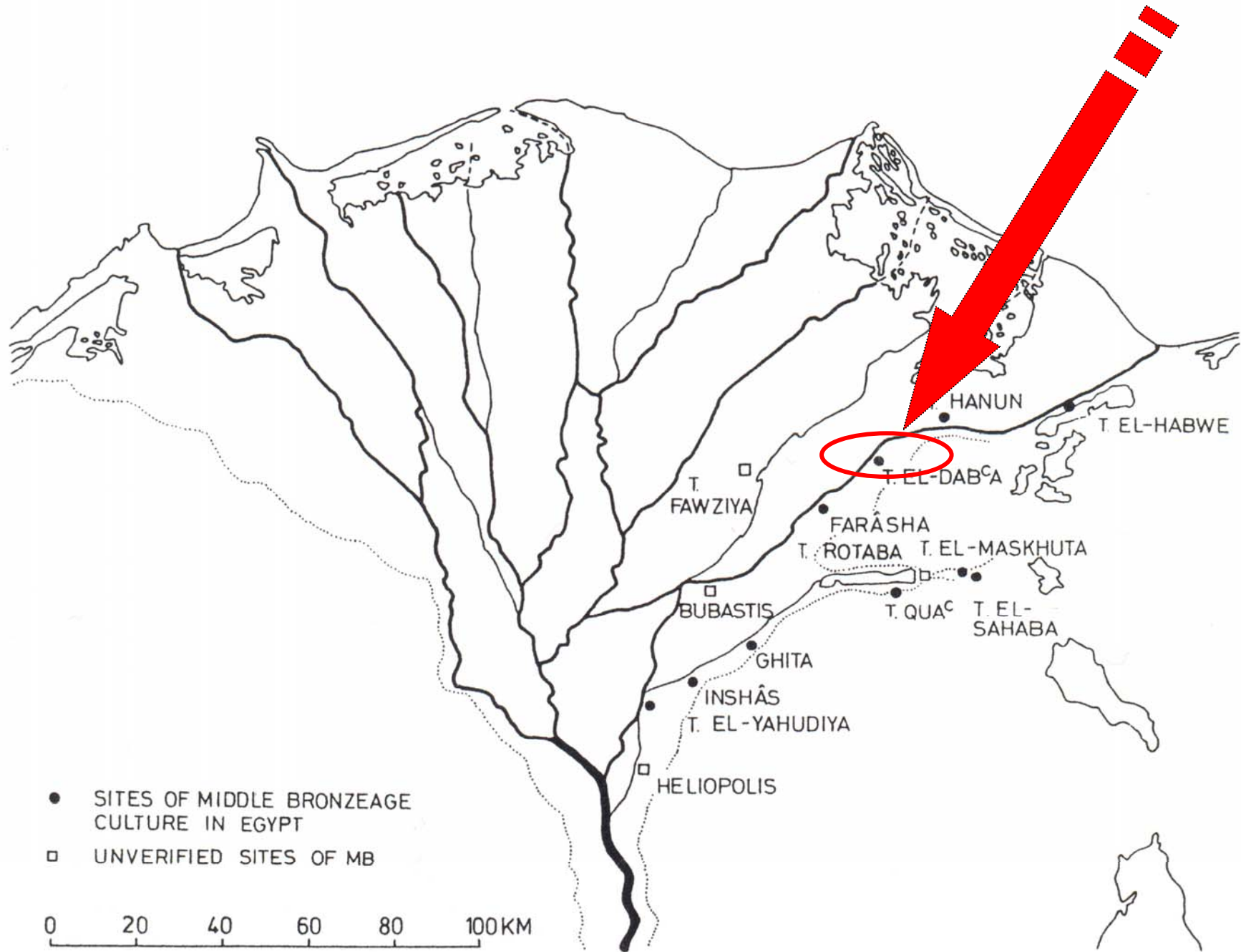
+ doplněno i další monumentální architekturou (paláce a chrámy), vývoj v lokální keramice, první objevení se abecedního písma, ...

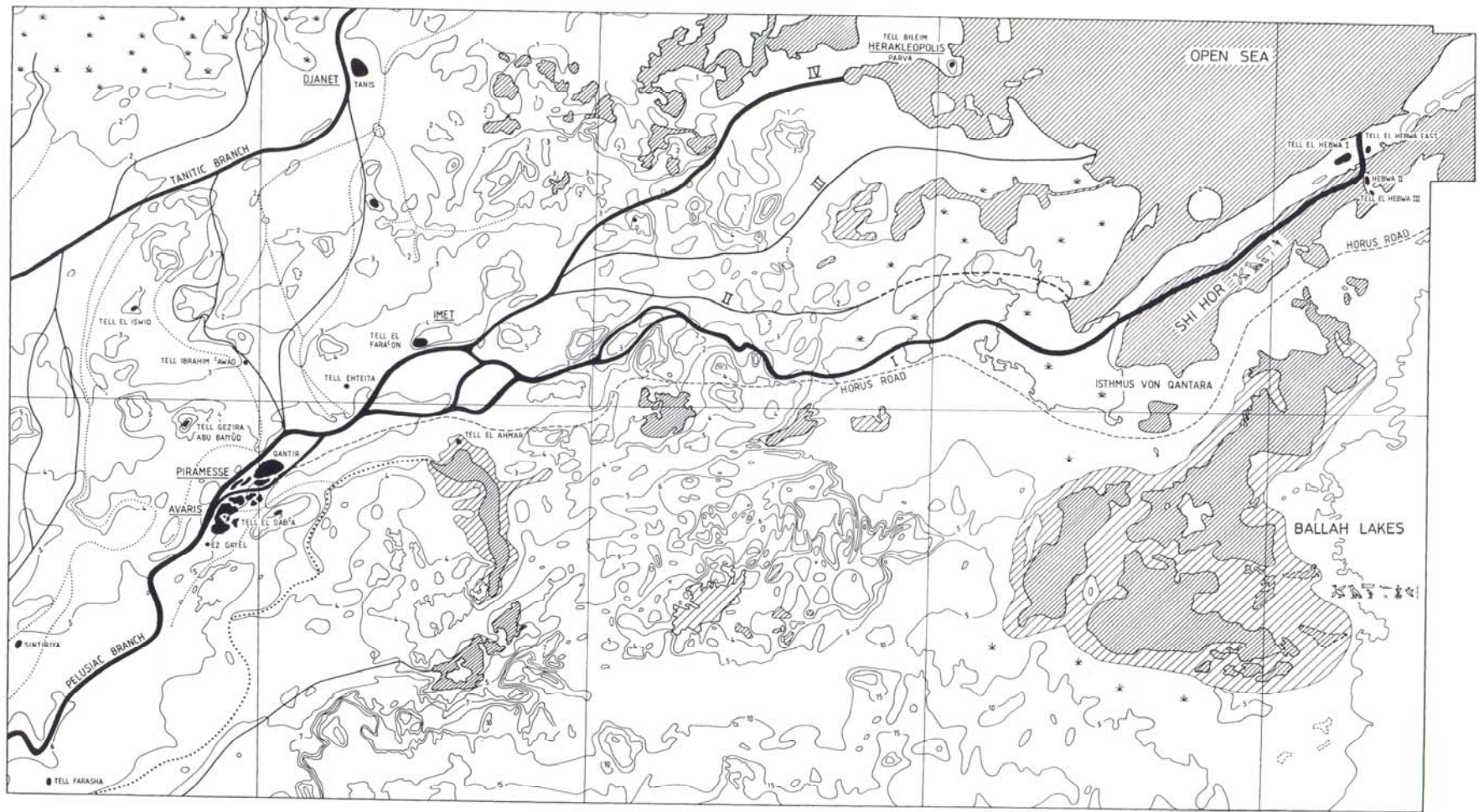
MB III a Tell ed-Dab^{ca}

- ☑ narůstající hustota obyvatelstva;
- ☑ rodinné pohřby v hrobkách pod podlahami;
- ☑ více egyptianizovaná keramika a materiální kultura
- ☑ „kyperské“ „bichrome“ a „white slip I“ importy
- ☑ podle Bietaka - konec D/2 - destrukce: prostřednictvím něčeho méně drastického než hromadné „destrukce“ - navrhuje srovnání této události s dobře známým dobytím Avaridy za Ahmose I. (prostor citadely)

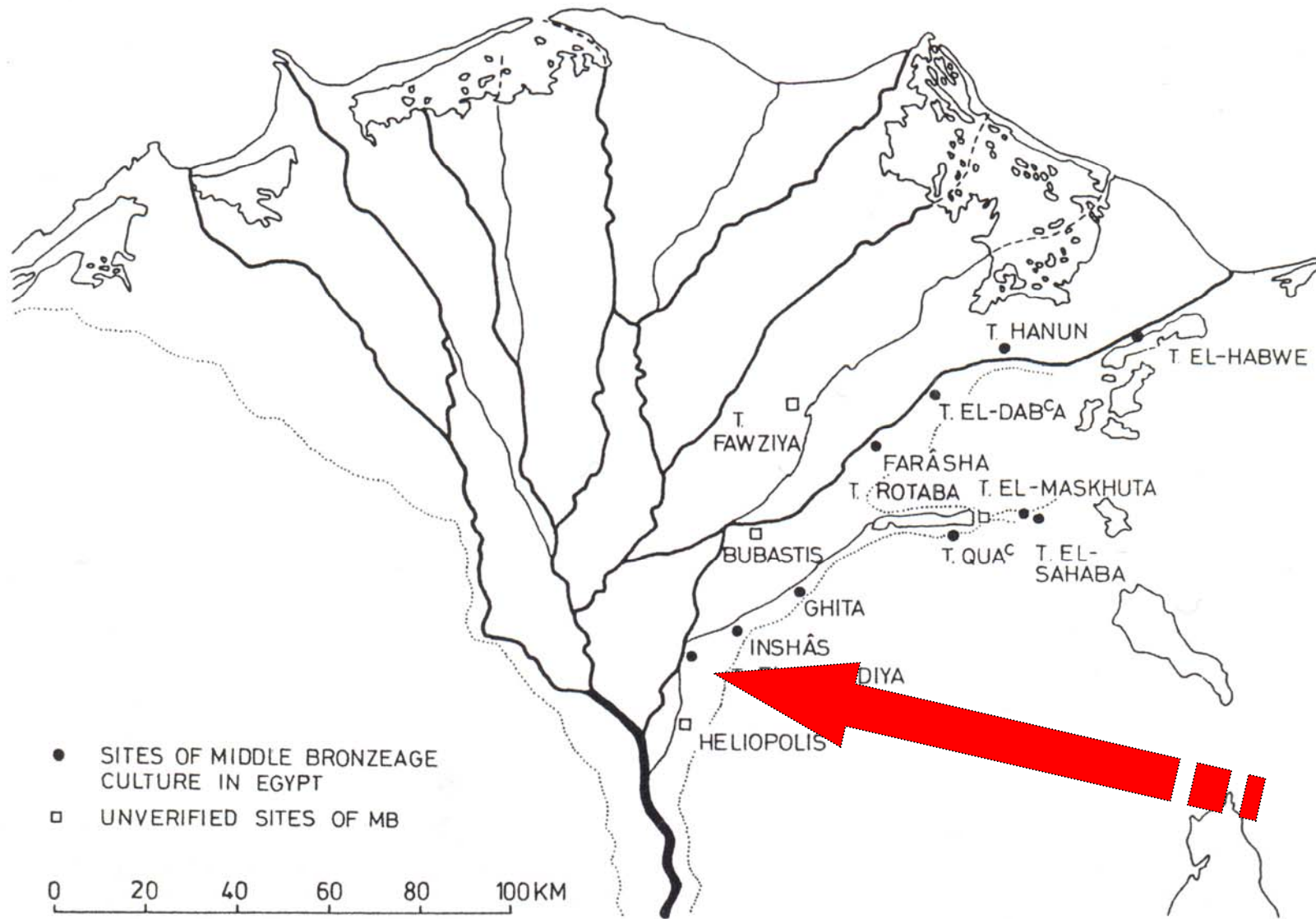
konec MB III

- tradičně: konec MB III = egyptská tažení do Asie, která měla být zjevnou příčinou destrukce téměř každé lokality a to alespoň částečně
- tato tažení byla zahájena za Kamose, posledního vládce 17. dynastie, asi 1550 př.n.l.
- pokračovala i za 18. dynastie - jak egyptští panovníci téměř každoročně táhli - zejména **Thutmose III.** (asi 1479-1425 př.n.l.), kterému je přičítána konečná destrukce takových lokalit jako Megiddo, Ta^{ca}anach, Gezer a Tell el-^cAjjúl - při jeho prvním asijském tažení ve 22. roce.

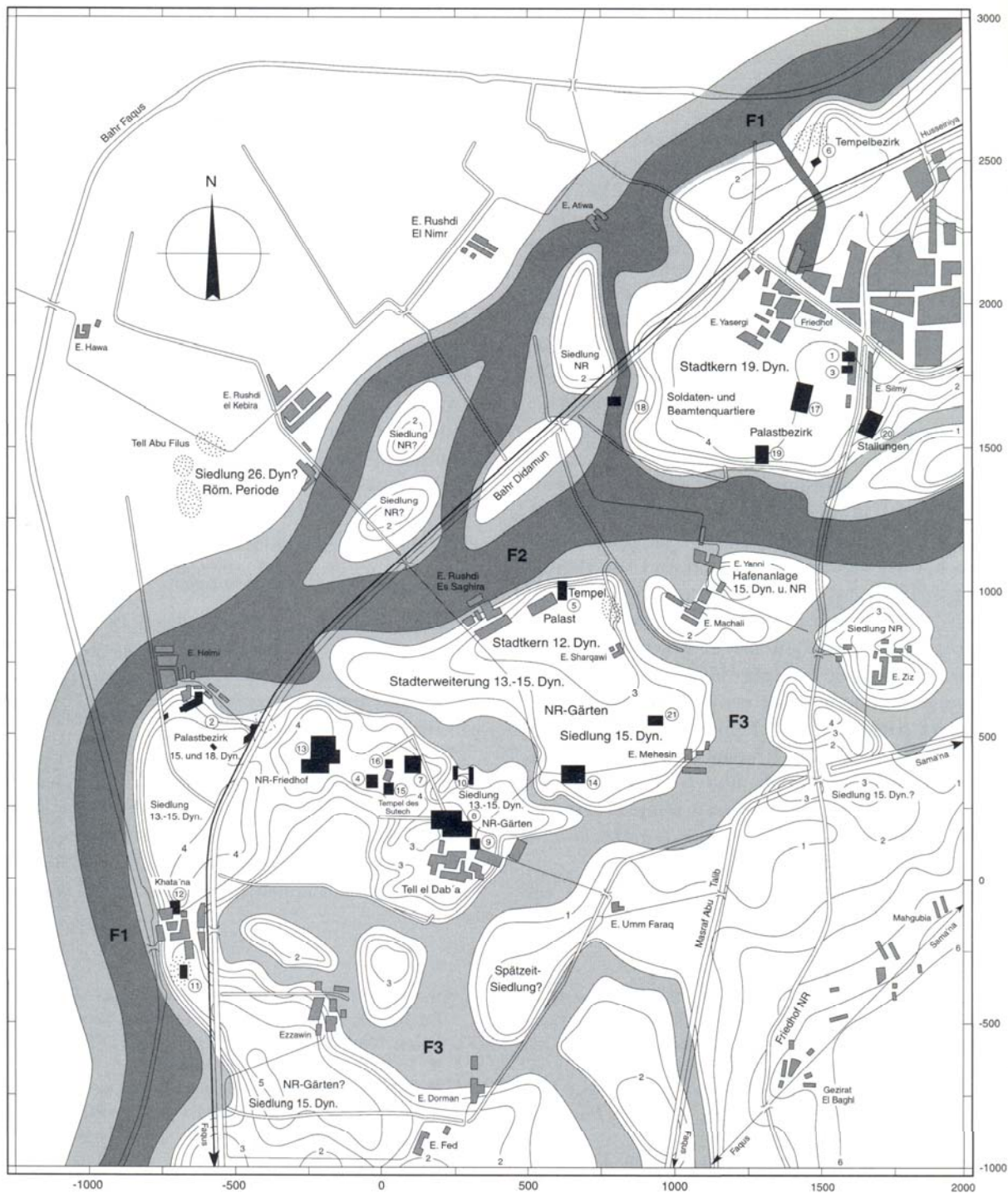
NILE BRANCH	SWAMPS	SEA and LAKES	SITE, TELL
DRAIN	GEZIRA	TEMPORARY INUNDATED	I-IV VARIATIONS OF THE PELUSIAC BRANCH

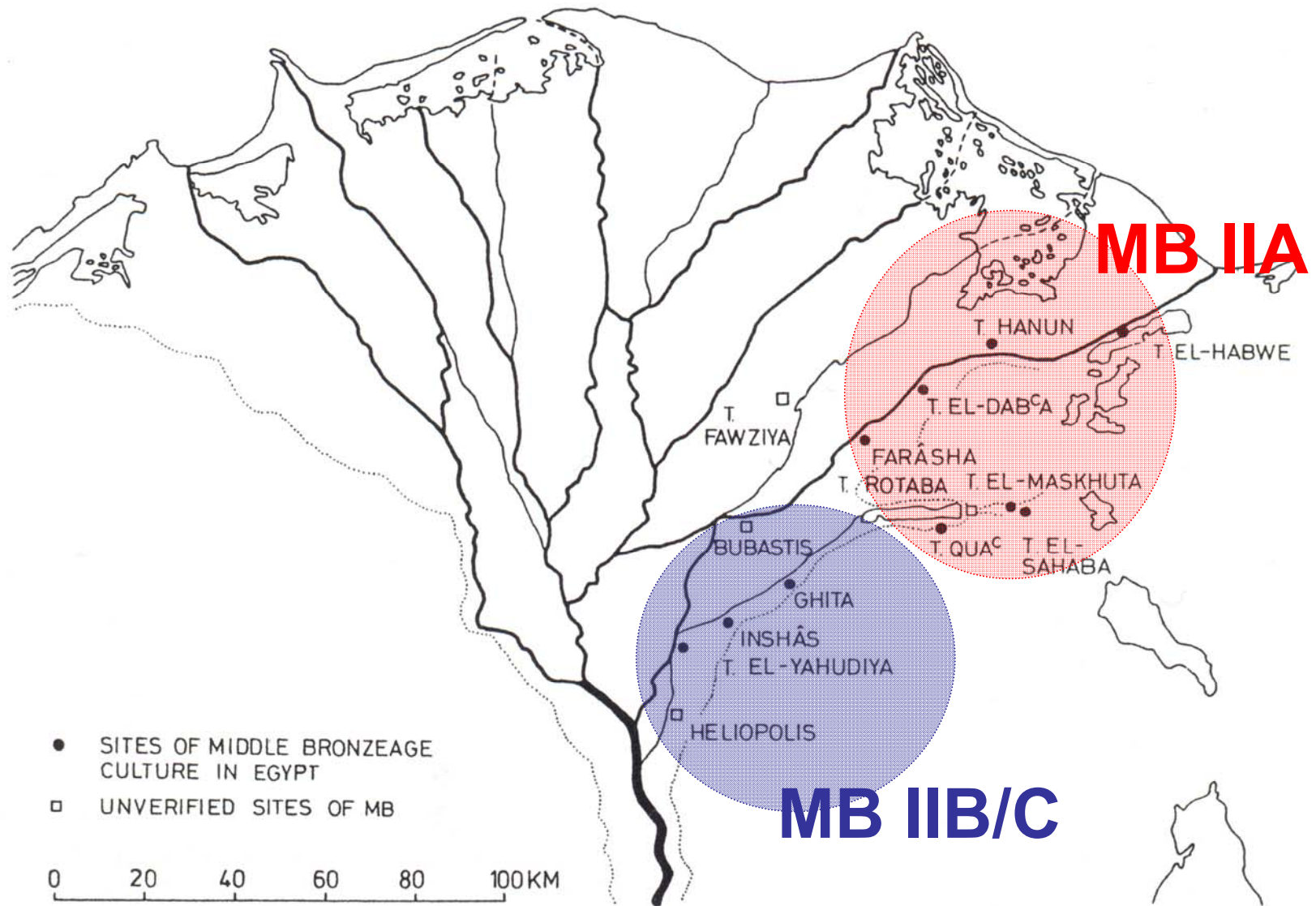

TELL EL-DAB^cA (starov. Avaris)

- ✓ nositelé MBA kultury v Tell el-Dab^cě již v závěru 12. dynastie
- ✓ v této době: menší sídliště, které se začalo rozvíjet v počátcích 12. dynastie podél jižního břehu východního ramene, severně od nadace z herakleopolského období (*ḥwt-r3-w3tj-ḥtj*)
- ✓ sídliště 12. dynastie: *ḥwt-Imn-m-ḥ3t m3^c-ḥrw nt R3-w3tj*
- ✓ ve 13. dynastii → příliv kanaánského obyvatelstva - egyptianizovaná MB IIA
- ✓ rozloha: asi 1 km²

STRATIGRAFIE

TELL EL-DAB^cA = odlišné stratigrafické systémy:

- vrstvy označovány **kapitálkami**:
  - A/I-IV (východní město)
  - A/V (severovýchodní město)
- vrstvy označovány **malými písmeny**:
  - R/I (MK, Ezbet Rushdi) (a,b,c ...)
  - F/I (nové centrum)
  - H/I-VI (palácový okrsek, Ezbet Helmi)

→ **obecné fáze**: velkými písmeny (současný stav: N/2-3; kol. 1980 BC)

POČÁTEK VLÁDY HYKSÓSŮ V AVARIDĚ

sektory:

- **A/IV** – dosud není stanovena přesná stratigrafie
- **F/I** – velmi poškozené
- **Khatana**
- **A/II** – dobrý materiál = intaktní hrobky

- ☑ do jaké míry můžeme vidět souvztažnost mezi historickou periodizací a posloupností materiálu
- ☑ můžeme-li v archeologických vrstvách tohoto období rozeznat jasný zlom

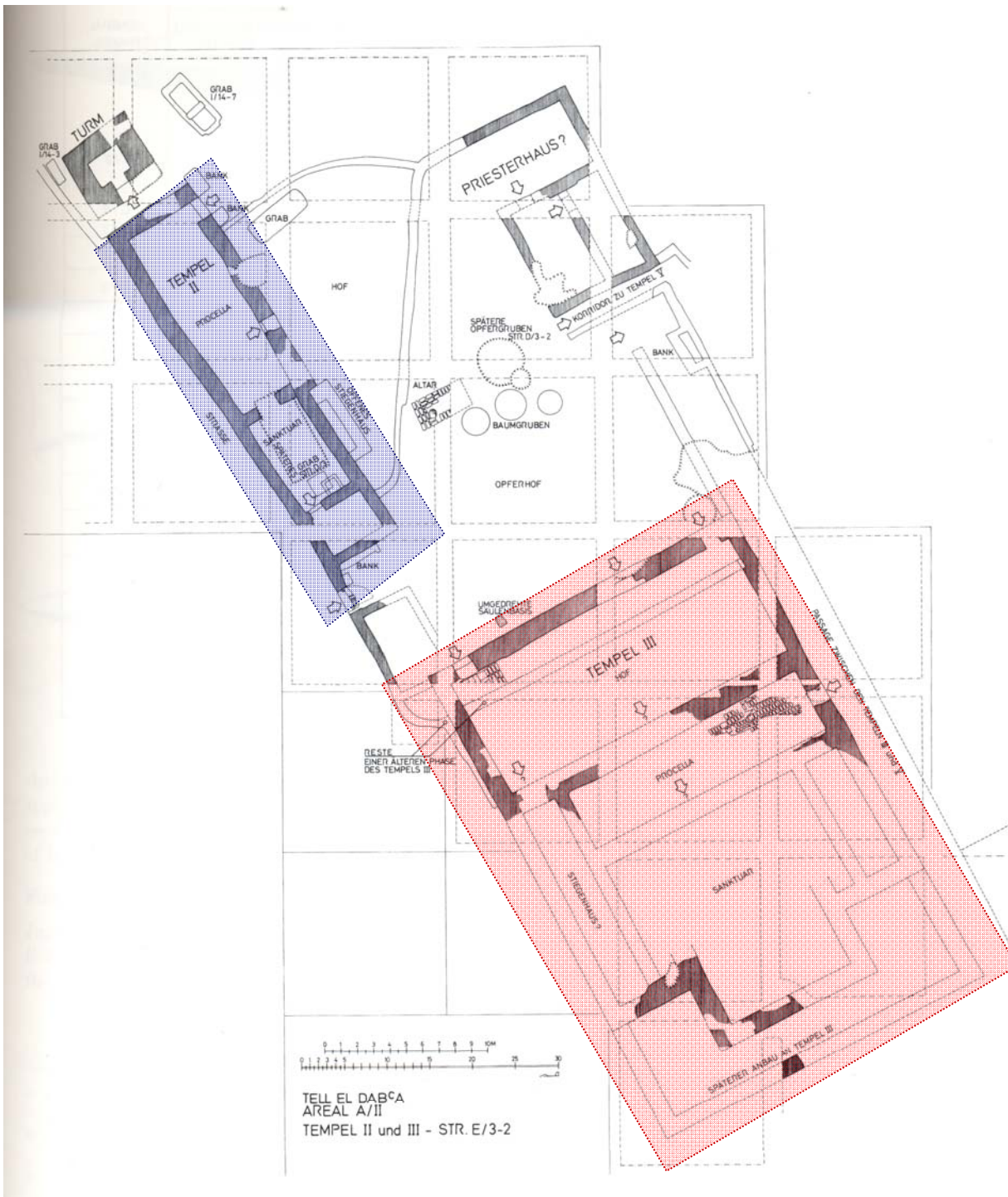
⇒ založeno na materiální kultuře

metoda:

⇒ změny v typologické posloupnosti a první „objevení se“ diagnostických typů (zejména zřetelné v případě keramiky)

SEKTOR A/II

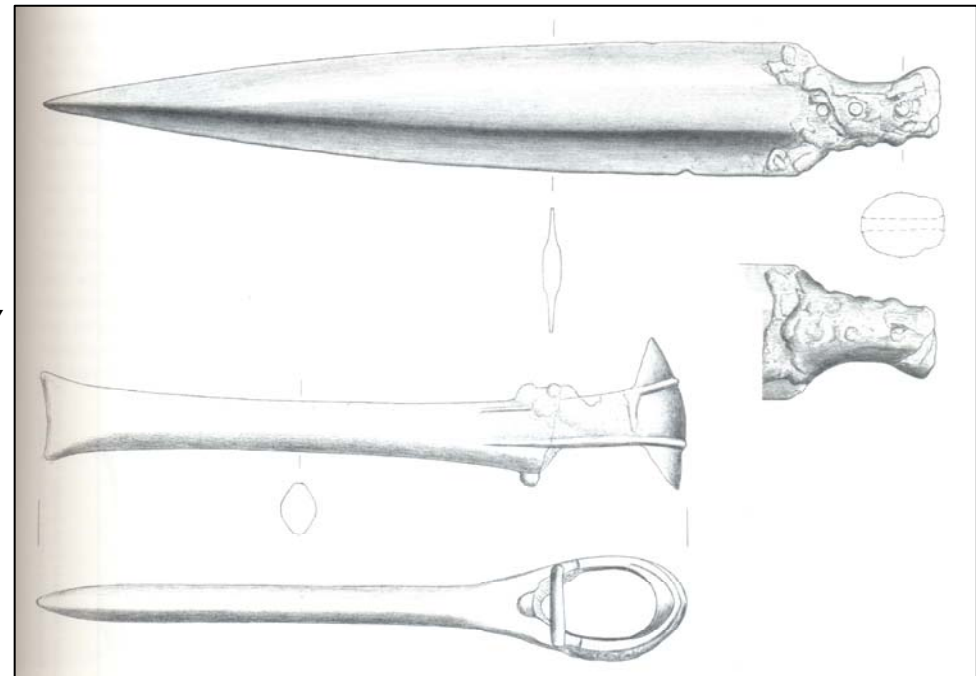

TELL EL DABCA
 AREAL A/II
 TEMPEL II und III - STR. E/3-2

INOVACE

- ✓ změna ve stavebních materiálech od E/2 – „*mudbricks*“ nahrazují „*sandbricks*“
- ✓ E/1 a D/3 – významný nárůst dětských pohřbů ve velkých zásobnicích (tzn. větší úmrtnost mezi novorozenci a kojenci)
- ✓ v hrobové výbavě nové typy skarabů – „*deeply cut scarabs*“ (poprvé v E/1)
- ✓ naposledy - zbraně známé v MB IIB
- ✓ zjevný pokles množství cínu v bronzových slitinách
- ✓ v keramice – většina nádob: *džbánky* (materiál: téměř všechny doposud z Nile D)

„FIRST APPEARANCE“

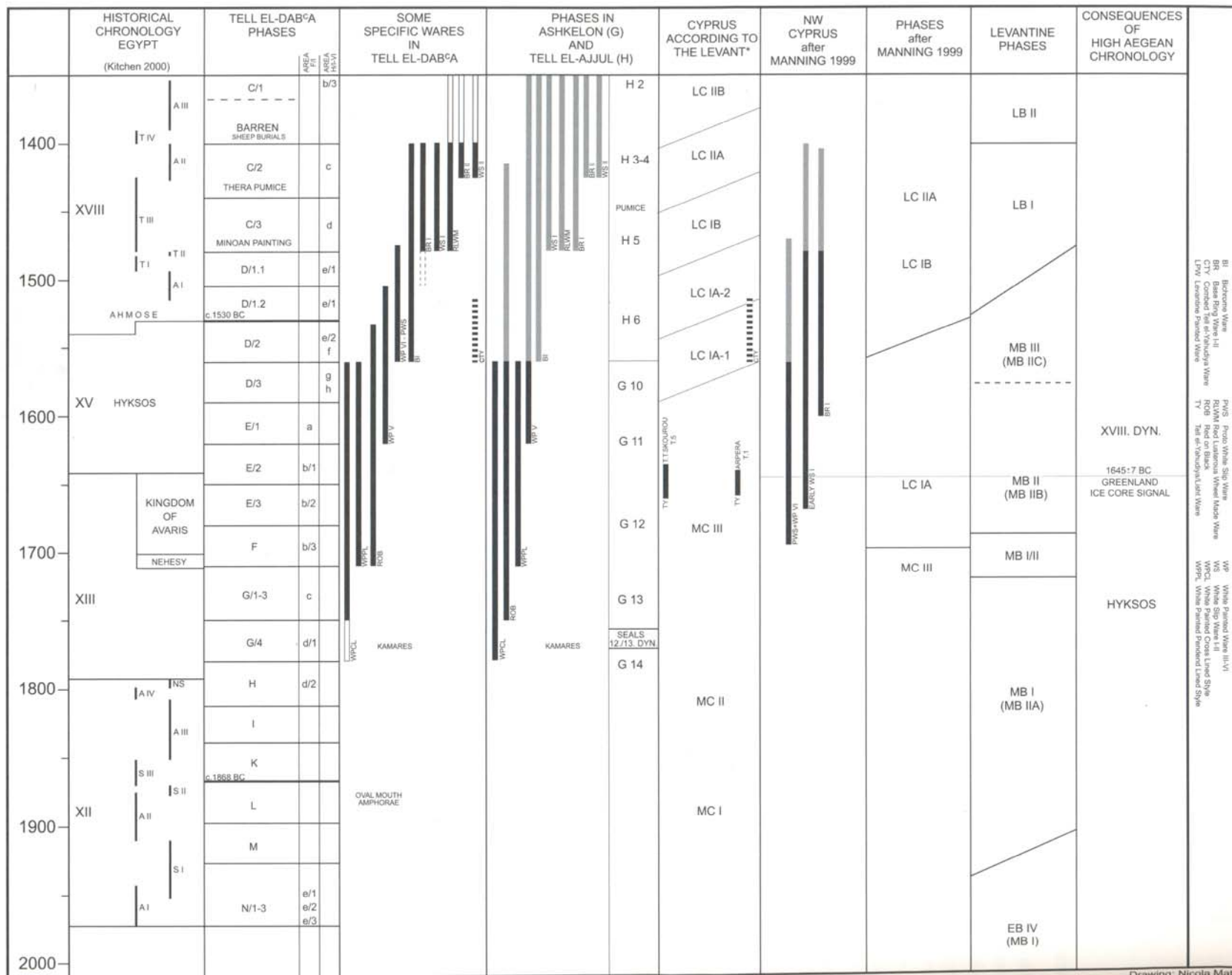
keramika:

- poprvé džbánky s malovanou výzdobou – tradice z Levanty (inspirováno alespoň částečně kyperským WP III-IV)
  - nádobky: malé, hruškovitý/bikónický/kulovitý tvar, malované červenými nebo hnědými rovnými linkami nebo vlnovkami; dvojité nebo páskové ucho
  - importy i lokální výroba
  - poprvé E/2
- egyptská skupina jahudíjského zboží – vychází ze syrsko-egyptské skupiny
  - obvykle: leštěné, černá barva, páskové ucho; nové tvary
  - poprvé E/2 nebo E/1

importy: kyperské WPPL (*White Painted Pendent Line Style*)

* BEGINNING OF EACH PHASE 30 YEARS EARLIER THAN FIRST APPEARANCE IN LEVANT

Fig. 1

Drawing: Nicola Math

BB Redon Ware
 BR Redon Ware
 CTV Combined Field in Vaiduzia Ware
 LTV Levantine Painted Ware
 PWS Proto White Slip Ware
 PWSW Proto White Slip Ware
 RW Redon Ware
 RWV Redon Ware
 T1 Tall of Vaiduzia Ware
 T5 Tall of Vaiduzia Ware
 WPS White Painted Ware (H-V)
 WPSL White Painted Ware (Lined Style)
 WPC White Painted Cross Lined Style
 WPCV White Painted Cross Lined Style

MB-PHASES	B.C.	EGYPT RELATIVE CHRONOLOGY	TELL EL - DAB ^{cA}					GENERAL PHASES	
			TOWN CENTRE (Middle Kingdom) 'Ez. Rushdi	NEW CENTRE MB-Population	EASTERN TOWN	NORTHEASTERN TOWN	PALACE DISTRICT 'Ez. HELMI		
			R / I	F / I	A / I-IV	A / V	H / I-VI		
	1410	Dyn.							
LB I	1440	XVIII All H TIII TII AI	HIATUS	TEMPLE OF SETH	HIATUS	Pumice c	C / 2		
	1470							CONQUEST OF AVARIS	Paintings d
MB II C	1500	AHMOSE	DENUDED	D / 2	D / 2	e / 1	D / 1		
	1530							XV HYKSOS	DENUDED
MB II B	1560	KING- DOM OF AVARIS ----- NEHESI	DENUDED a PITS	a / 2	E / 1	E / 1	D / 3		
	1620			b / 1				E / 2	E / 2
MB II A-B	1650	XIII	DENUDED a STORAGE PITS	b / 2	E / 3	E / 3	F		
	1680			b / 3				F	F
MB II A	1710	XII	DENUDED a STORAGE PITS	EPIDEMIC →	G / 1-3	G / 4	G		
	1740			c HIATUS				G / 4	G / 4
	1770			d / 1	H	H			
	1800			d / 2 — d / 2a d / 2b			HIATUS	H	
1830	b / 1	HIATUS	I						
1860	b / 2			HIATUS	K				
?	1890	c / 1-2 5th year S III d	HIATUS			L			
	1920	e / 1-4		UNOCCUPIED	M				
MB I	1950	f	UNOCCUPIED			N			
	1980	e / 1		UNOCCUPIED	N / 2-3				
	2000	e / 2-3	UNOCCUPIED			N / 2-3			
	2050	? HERACLEO- POLITAN FOUNDATION		EXPANSION OF THE SETTLEMENT →					

⇒ **keramika:**

- ☑ dominují *Nile clays* (tradiční egyptské i MBA tvary) vyráběny z místního materiálu (Avaris jako centrum produkce?)
- ☑ importy = pouze velké transportní zásobnice
- ☑ nový obchodní partner → Kypr (přímo či přes Levantu?)

⇒ **Tell el-Dab^a**

- ☑ stává se ekonomickým a administrativním střediskem minimálně pro oblast východní delty; společenská struktura obyvatelstva – zřejmě nová politická jednotka
- ☑ paralelou pro severní Levantu = **Chasór**
- ☑ přerušování tradičních obchodních spojení – zhoršení kvality bronzových slitin (= následek: dětské pohřby?)

✓ počátek „hyksóského období“ (E/2, cca 1645 př.n.l.) **neodráží náhlý zlom**, ale „jemnou“ změnu v materiální kultuře

✓ v materiální kultuře **jak kontinuita tak diskontinuita** (např. prostor A/II byl užíván po dlouhou dobu a to pravděpodobně stejnými rodinami nebo klany)

✓ lze rozlišit jen **malé změny v pohřebních zvyklostech**

JAZYKOVÁ STRÁNKA

✓ **HYKSÓSKÝ ONOMASTIKON** (Redford 1997: 20-21)

- celkem 30 osobních jmen – příliš malý vzorek + nejednotnost přepisu
- domněnky: většina zřejmě původ v dialektch v oblasti podél pobřeží Středozemního moře – spíše než ve vnitrozemí
- teonyma – hornaté pobřeží severně od Akka

⇒ konkrétně nevyovídá nic o **původním prostoru obyvatelstva**

✓ **PÍSEMNÉ PRAMENY**

- texty 15. dynastie = omezený počet – krátké formulovité nápisy (často skaraby; titulatura + jméno vládce)
- velký rozptyl míst nálezů: kromě severních částí Egypta také Knóssos, Boghazkale, Bagdád, Andalusie

Z HISTORICKÉHO HLEDISKA

= zásadní především texty z doby vyhnání Hyksósů:

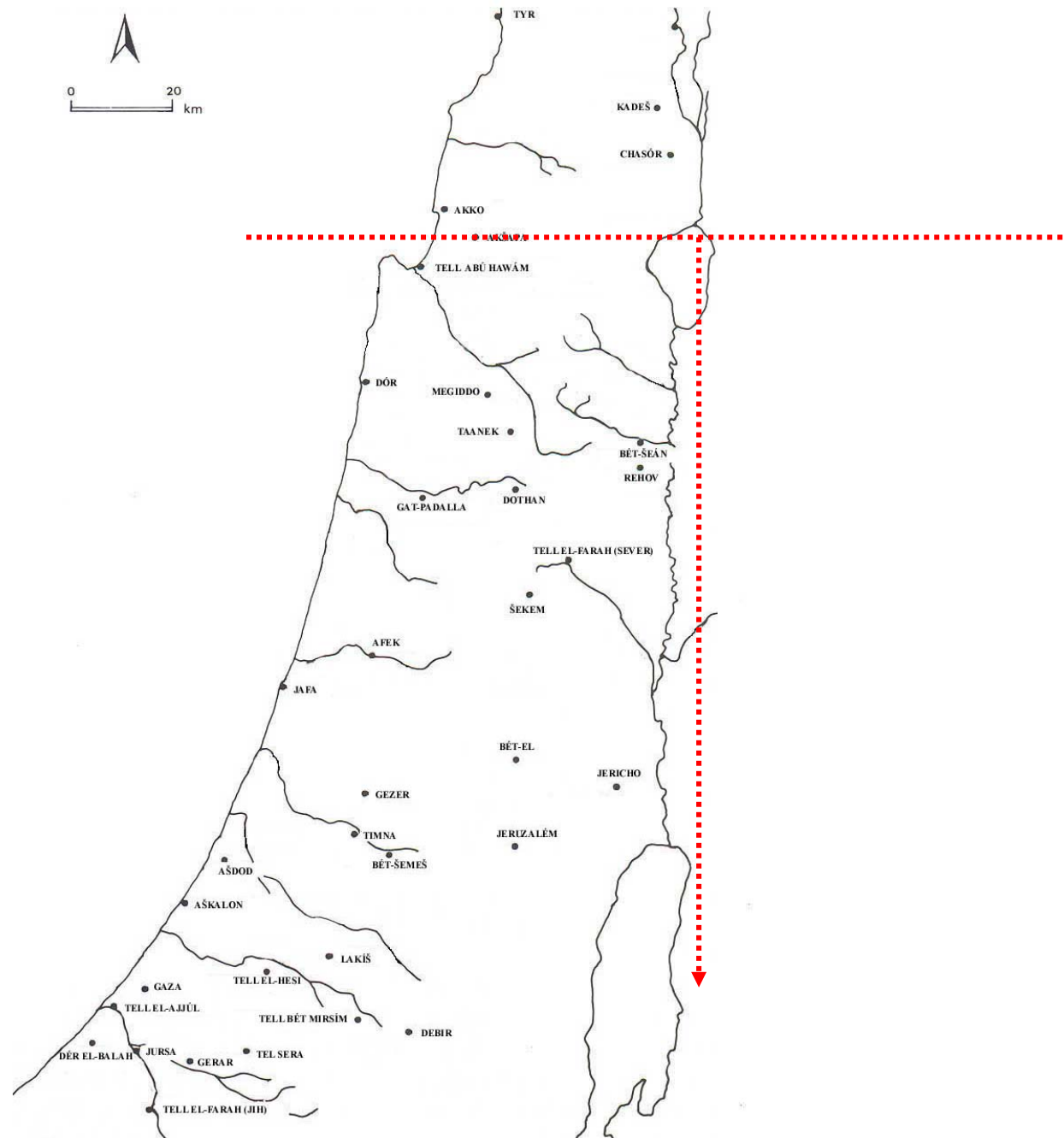
- ☑ Kamose I
- ☑ Kamose II
- ☑ nápis Ahmose, syna Abany v El Kábu
- ☑ Rhindův matematický papyrus
- ☑ Stéla bouřky („*Unwetterstele*“)

= pozdnější významné texty:

- ☑ nápis Hatšepsuty (Speos Artemidos)
- ☑ Povídka o Apopim a Seqenenreovi (pSallier I)
- ☑ Stéla 400 let
- ☑ Manéthó (Josefus Flavius, *Contra Apionem*)

ROZSAH VLÁDY HYKSÓSŮ

- ✓ nevyřešenou otázkou – nakolik byly zpočátku vlády hyksóské dynastie ohroženy i **Théby**
- ✓ hyksóský materiál v **Núbii** – pouze záležitost obchodu
- ✓ o rozsahu moci Hyksósů v **Syropalestině**:
  - ➔ v první řadě – skaraby se jmény hyksóských vládců nalezené v Levantě
(Ammán, Kibuc Barkai, Gezer, Jericho, Lakíš, Šikmona, Tell Bét Mirsím, Tell el-Ajjúl, Tell el-Far^cah (jih), Tell el-Far^cah (sever), Tell es-Safi, Tel Chalíf, Tell Jemmeh)

15. DYNASTIE

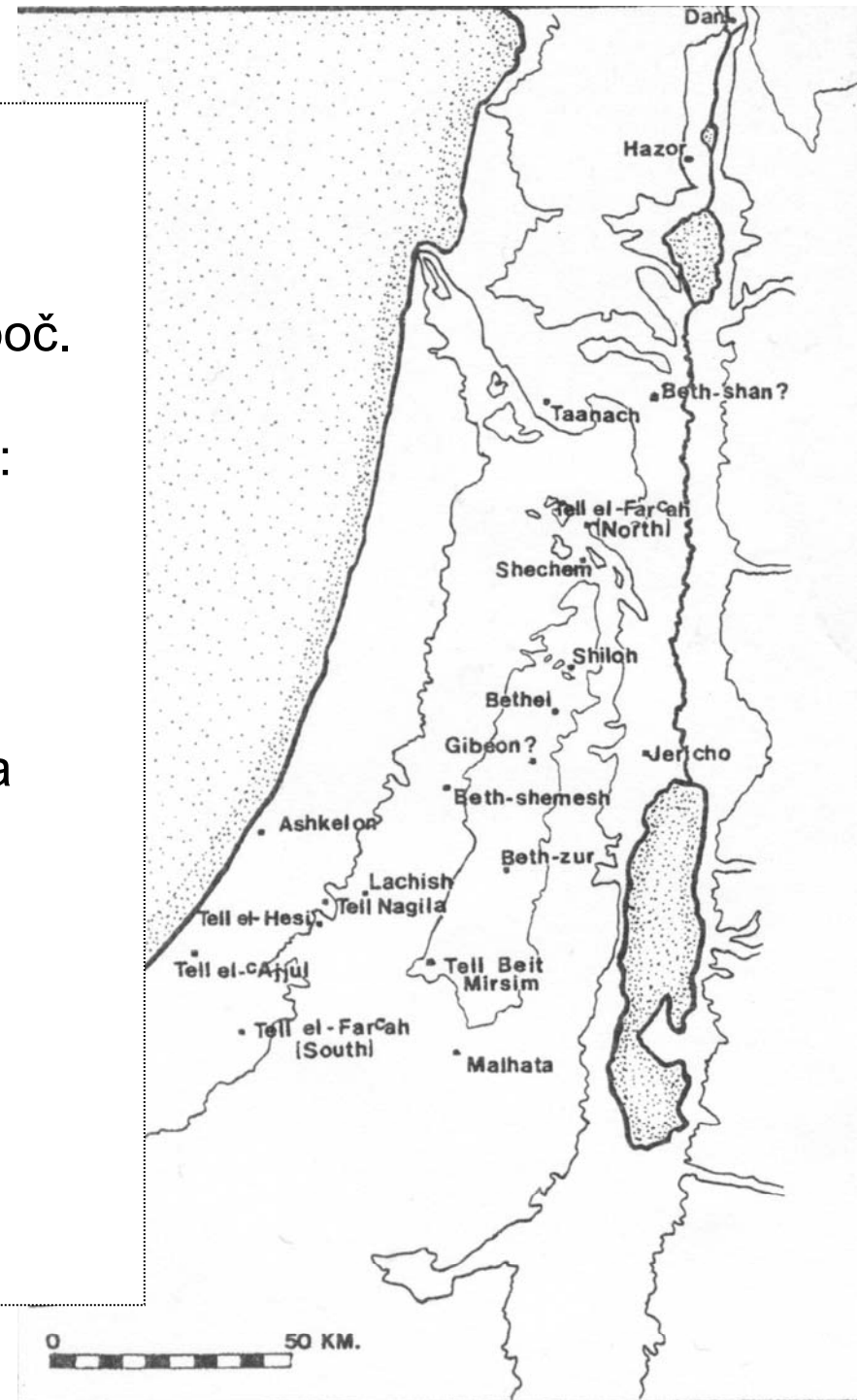
- ✓ **Šalik/Šarek** (varianty: Salitis, Silites, Saites)
– může být identický se Sh^c-n-r^c
- ✓ **Bnon** (varianty: Beon, Baion)
– může být identický s $M^c-ib-r^c Šši$
- ✓ **Apachnan** (varianty: Apachnas, Pachnan)
– může být identický s $Mr-wsr-r^c Y^c kbhr$
- ✓ **Seweserenre** ($Swsr-n-r^c$) **Chajan**
- ✓ **Aaweserre Apopi** (varianta: Apofis) ($^c-3-wsr-r^c ^cIppi$)
- ✓ **Aasehre Chamudi**

- ☑ distribuce skarabů s král. jmény:
pouze 1 severně od Karmelu
- ☑ většina skarabů:
lokality zničené v závěru MB III nebo poč.
LB I
- ➔ Weinstein (1981): hlavní hyks. centra:
v jižních a vnitrozemských oblastech
Palestiny

1. skupina destrukcí: celkem 20 lokalit
➔ všechny v jižní Palestině + centrální a
severní
vnitrozemí

odlišná situace: Šeféla, Šáron, pobřežní
oblasti:

- ☑ destrukce i v průběhu LB I
- ➔ pozdější vojenské expedice

Egyptské písemné prameny

- ☑ na počátku 18. dynastie = hlavní zájem: **Núbie** ← větší frekvence odkazů než pro Syropalestinu v historických nápisech
- ☑ v Syropalestině: pouze tažení Ahmose I. – dobytí Šaruhenu
  - srov. **Ahmose, syn Abany**: Kanaán (2 ř.) vs. Kuš (8 ř.)
(také za vlády Amenhotepa I., odkaz na další núbijské tažení, 6 ř., ale žádný odkaz na Kanaán; vláda Thutmose I. – zmínka o tažení do západní Asie – ale opět až po tažení do Núbie)
  - také **Ahmose Pen-Nechbet**: hlavním cílem egyptské vojenské aktivity = Núbie a nikoliv Levanta
- ☑ nedostatek egyptských pramenů až do tažení Thutmose I. ve 2. roce vlády do Nahariny = „**Tombos Stela**“, kde ale není žádná zmínka o vojenské aktivitě v Kanaánu

Archeologický materiál

tradičně:

= konec MB IIC/III – násilný konec způsobený vyhnáním Hyksósů z Egypta a následnými vojenskými akcemi v Kanaánu = hranice mezi MBA a LBA tak narýsována kolem roku 1550 př.n.l.

nové výzkumy v hornaté oblasti Efraim (I. Finkelstein) a Manasseh (A. Zertal) = destrukce MBA lokalit dokonce ještě větší, než se dříve předpokládalo

→ nepokoje na konci MBA

☑ problém datovat všechny destrukce do takto krátkého období – nelze se spoléhat ani na keramické či stratigrafické důkazy představitelé „minimalistického“ pohledu (Donald Redford, William Shea, James K. Hoffmeier nebo Piotr Bienkowski)

☑ egyptská politika vůči Levantě v době před Thutmosem III. spíše podle vzorů Střední říše